

Gårdsnavn: Bøe store **Gnr/bnr:** gnr. 3028, bnr. 2
Koordinat: Ø: 626797, N: 6581772, 22 EU89-UTM Sone 32
Synbarhet: Fullt ut synlig/gjenfinnbar i terrenget

Foto: Øystein Bøe, 15.10.2009

Kulturminneregistrering

KMtype: Husmannsplass, ,
Tilstand: Spor/rester finnes
Verneverdi: Ikke evaluert verneverdi
Vern: ,

Beskrivelse:

Beskrivelse: Hustuftene på Askedalen er ved registreringen i 2009 godt gjenfinnbare. Koordinatene er tatt midt i tomta for våningshuset. Stua har hatt et areal på ca. 6 x 7 meter. Øst for bolighuset er det en stenansamling som trolig kan stamme fra en lagård og fjøs. Omkring 17 meter øst for stua står murene etter en jordkjeller. Kjelleren er ca. 2,5 x 3 meter. Muren i natursten er ca en meter høy, og er godt markert på tre sider. Ile nordøst for stua, som ved registreringen i 2009 tjener som vannkilde for vilt.

Det er også en stenansamling åtte meter sørvest for stua, men registratorene i 2009 betviler at disse stenene stammer fra noen bygning.

Lok. nr. 1053414 Askedalen forts:

Husmannskontrakten på Askedalen

Forunderlig nok er heller ikke husmannsplassen Askedalen omtalt under gårdshistorien i Olav Spydevolds bygdebok fra 1956. Det er usikkert når plassen ble ryddet, men trolig skjedde dette tidlig på 1700-tallet.

Oppsitterne det første århundret er ikke kjent, men vi vet i alle fall at Ole Olsen og kona Marthe 1. februar i 1865 tegnet husmannskontrakt med bonden på Bøe, Arne Nilsen for leie av Askedalen.

Kontrakten lyder slik:

”Undertegnede Arne Nilsen Bøe tilstaar herved at have overladt til Husmanden Ole Olsen til Brug og Beboelse den under Gaarden Bøe i Varthei Præstegjeld beliggende Plads Askedahlen kaldet paa følgende Vilkaar:

1. Den aarlige Afgift af Pladsen skal være betalt inden December Maanedes Udgang hvert Aar med 3 – tre – Speciedaler i Penge og 4 – fire – Arbejdsdage i hver Aantid nemlig Vaaronnen, Slaat og Skul eller at erlægge 20 er tyve Skilling for hver Dag.
2. Pladsen skal dyrkes vel og ikke forringes paa Huse eller Jordvei. Af-Grøden maa ikke sælges eller bortføres derfra den samlede Gjødelse altid forblive paa Pladsen.
3. Husmanden er forpligtet paa egen Bekostning at anskaffe og vedligeholde forsvarlige Gjerder om Pladsen hvilke Gjerder bliver Jorddrotten tilhørende uden Godtgjørelse naar Husmanden fraflytter efter Opsigelse fra hvilken som helst af Sidskerne. Men naar Fra-trædelsen skeer enten godvillig eller ved Tvang.
4. Husfolkene maa ikke udenfor de i Husmandsloven Paragraf 8 nevnte Tilfælde give Nogen Tilholdsted paa Pladsen uden Eierens Samtykke.
5. Til Brænde maa alene tages Qvist og Stubber, som maatte forefindes efter Udviisning og maa i Særdeleshed friske Træer ikke tages eller beskadiges uden Eierens Tilladelse.
6. Havnegang til en Ko i Eierens Udmark imellom Askedal og Rognedalen.
7. Dersom Pladsens Huse, Gjærder, Jordvei i nogen Maade bliver forringet skal Husmanden erstatte den skade efter uvillige Mænds Skøn samt alle deraf flydende Omkostninger skadesløs. I Tilfælde af Husmandens Fraflyttelse har Jorddrotten at beholde de paa Pladsen værende Huse af hvilkensomhelst Art som sin Eiendom mod forsaa vidt de eies af Husmanden at betale denne en passende Godtgjørelse som bestemmes paa den i Husmandsloven Paragraf 3 Litr. a bestemmende Maade, Jorddrotten skal derhos til enhver Tid nyde Panteret ikke alene i Pladsens Huse og Bygninger saavel som dens Avling af ethvert Slags, men og i Husmandens øvrige Eiendele for hvilketsomhelst Krav hiin maatte have paa denne, det være sig for Afgiftens Erstatning af mislig Opfyldelse af foranførte Vilkaar, givne Forstreknings eller Andet af hva Navn nævnes kan.
8. Husmanden skal have Ret til at bebo Pladsen saalænge som han ikke forbyder sig mod denne Contract og betaler Afgiften inden December Maanedes Udgang hvert Aar, eller til andre Laste saasom Drukkenskab, Skiødesløshet, Opsætsighed, Utrosk(ab) eller i andre Maader ere ulydige eller fører en uchristelig Vandel. Skal Husmanden ville fraflytte skal han frasige sig Pladsen inden 29de September.

Disse Vilkaar vedtager jeg paa egne og Kones Vegne i alle Dele til Opfyldelse og Efterlevelse. Af denne Contract er leveres Husmanden en ordlydende Afskrift.”

Husmannskontrakten på Askedalen ble ”publiceret” under månedstinget for Borge tinglag 1. desember 1864.

Beboere på Askedalen

Hvem Marthe og Ole eventuelt etterfulgte på Askedalen, er ikke kjent. Selv var Ole født på Harehytte – en husmannsplass under Askersby (gnr. 3034) i 1805. Han giftet seg i 1833 med Mari Mathisdatter. Mari dør i 1855, og da er ekteparet husmannsfolk under Skofteby.

Året etter blir Ole gift med Marthe Hansdatter. Marthe var født på Dalene 6. desember i 1817, men bodde på Skofteby da hun inngikk ekteskap med Ole.

Marthe og Ole er på Harehytta når barna Gunhild (født 1857), Anders (1860) og Hans (1863) blir født. Året etter tegner de så husmannskontrakt med bonden på Bøe, og flytter til Askedalen.

Lok. nr. 1053414 Askedalen forts:

En bror av husmannen Ole blir for øvrig også med til Askedalen. Even er født i 1800, og betegnes som losjerende smed på Harehytta før han flytter til broren og svigerinnen på Askedalen. Der dør han som ” inderst” i 1869.

Sønnene Anders og Hans etablerer seg med familie og jobb i henholdsvis Borge og Glemmen, mens Gunhild gifter seg med Hans Andersen Gressløs (se ID 1053280).

Marthe og Ole fortsetter som plassfolk på Askedalen. Når Ole dør 25. mai i 1882, fortsetter Marthe å bo alene igjen på husmannsplassen. Det er ikke kjent om Marthe på sine eldre dager

Historier og sagn

Tragedien på Askedalen

Det er lite som er kjent når det gjelder oppsittere på Askedalen før Marthe og Ole. Ifølge Varteig-boka skal imidlertid en kar ved navn Erik Eriksen ha bodd på husmannsplassen straks inn på 1800-tallet, da han gifter seg med Marthe Mathisdatter Belsby.

En bror av Marthe, Johan Mathisen Belsby (født i 1779) giftet seg forresten med en husmannsdatter på Lena under Bøe, nemlig Marthe Toresdatter.

Ellers vet muntlige overleveringer å fortelle om en stor tragedie som utspant seg på Askedalen en gang på 1700-tallet.

Husmannskona på Askedalen var hjemme alene med to små unger. Trolig var mannen framme på Bøe i pliktarbeid.

Den største ungen var ute og lekte. Plutselig hører kona ungen skrike, og hun løper ut. Der har en ulv gått til angrep på det lekende barnet. Minstebarnet blir et øyeblikk overlatt til seg selv inne, og det går ikke bedre enn at denne ungen går til grua – eller trolig var dette en årestue – og ungen får varme på seg.

Det ender med at stua brenner ned og minstebarnet omkommer.

Tilhørende enkeltminner (0):

Litteratur